

Podeželje in odpornost – ruralno kriminološki diskurz

KATJA EMAN

UNIVERZA V MARIBORU, FAKULTETA ZA VARNOSTNE VEDE

MARIBOR, 25. 11. 2025

Uvod

Družba se je na prehodu v 21. stoletje soočila z dejstvom, da so naravni viri, ki so tudi vir človekovega preživetja, omejeni → *planetarne meje*.

Vsakršno preseganje okoljskih mejnikov lahko vodi v tveganje za izrazite okoljske spremembe in posledično je ogrožen obstoj človeške rase. Soočena z resno grožnjo, sodobna družba v preteklem desetletju sledi trajnostnemu ali sonaravnemu razvoju, ki ga razdelimo na: 1) okoljsko; 2) družbeno (socialno) in 3) gospodarsko komponento.

Organizacija združenih narodov je že leta 2015 oblikovala cilje trajnostnega razvoja (ang. Sustainable Development Goals – SDGs) – glavni cilj 17-ih globalnih ciljev je, da bi se vse države in organizacije do leta 2030 skupaj odzvale na ključne izzive človeštva (t.j., izkoreninjenje revščine, zmanjšanje neenakosti in spodbujanje trajnostnega razvoja ter pravično gospodarsko rast.

Žal trenutno stanje v svetu kaže, da sodobni družbi do leta 2030 ne bo uspelo zmanjšati najbolj ključnih problemov človeštva (t.j., revščina in lakota, izguba naravnih virov in habitatov itd.), ampak se bo morala soočiti še z večjimi problemi, kot so vojne in vojne grozote ter povojne posledice.

Uvod

Evropska unija se je z Zelenim dogovorom (ang. Green Deal) leta 2020 zavezala k prehodu gospodarstva Evropske unije na trajnostni gospodarski model s ciljem, da Evropska unija do leta 2050 postane podnebno nevtralna → *zeleni prehod*.

V zeleni dogovor in prehod je bilo vključeno tudi kmetijstvo, zato je Evropska unija v okviru drugega stebra skupne kmetijske politike leta 2023 uvedla politiko na področju razvoja podeželja za obdobje 2023–2027.

Politika je namenjena podpori podeželskim območjem v Evropski uniji za naslavljanje ekonomskih, okoljskih, podnebnih in družbenih izzivov 21. stoletja. Države članice so ukrepe za razvoj podeželja zapisale v obliki nacionalnih strateških načrtov skupne kmetijske politike 2023–2027 (4 sklopi). Ključni cilj politike je dvig kakovosti življenja in krepitev gospodarske aktivnosti na podeželju.

Namen prispevka je predstaviti in analizirati prednostne naloge kmetijske politike razvoja podeželja ter skozi prizmo ruralne kriminologije opozoriti na razhajanja z načeli zelenega prehoda in trajnostnega razvoja. *Ali sta pravičen prehod in trajnostna potrošnja na podeželju sploh dosegljiva?*

Razvoj slovenskega podeželja z vidika skupne kmetijske politike 2023–2027

Slovenija je izrazito podeželska država - kmetijske površine zavzemajo več kot 32 % ozemlja države in gozdovi pokrivajo približno 60 % ozemlja države.

Kar 37 % površine Slovenije je označenih kot zaščiteno območje NATURA 2000.

Po podatkih SURS (2025) kmetijstvo skupaj z gozdarstvom, lovstvom in ribištvom predstavlja 6,3 % skupne zaposlenosti prebivalcev Slovenije.

NATURA 2000 V SLOVENIJI OBMOČJE IN POVRŠINE

7.684 km²
355 območij

70 % gozdov
20 % kmetijskih površin
4 % površin nad gozdno mejo
2 % pozidanih površin
1 % vodnih površin

Razvoj slovenskega podeželja z vidika skupne kmetijske politike 2023–2027

Za Slovenijo je značilna izrazito visoka samooskrba na področju proizvodnje mleka, govejega in perutninskega mesa (proizvodnja presega domačo porabo), sledijo žita, krompir in zelenjava (med 50 % in 70 % domače porabe), sadje (30 % domače porabe) ter proizvodnja prašičjega mesa (40 % domače porabe).

Po podatkih MKGH v poslovnem letu 2022 živilskopredelovalna dejavnost agregatno izkazala 164,2 milijona evrov neto čistega dobička (18,2-% realna rast).

Vir: Prekmurje.si, 2025

Razvoj slovenskega podeželja z vidika skupne kmetijske politike 2023–2027

Evropska unija je že leta 1960 oblikovala skupno kmetijsko politiko z namenom ljudem omogočiti kakovostno in cenovno dostopno hrano in bi kmetovalci pri tem lahko zaslužili za dostojno življenje.

Zeleni dogovor je v ospredje postavil okoljsko trajnost, ki obsega trajnostni razvoj na vseh področjih naravnega okolja, predvsem pa pomeni rabo naravnih virov in obremenjevanje okolja, ki ne ogrožata prihodnjih generacij, kar obsegajo tudi cilji skupne kmetijske politike v obdobju 2023–2027, zapisani v strateškem načrtu, in sicer:

- 1) konkurenčnost in odpornost kmetijskega sektorja,
- 2) varstvo okolja in podnebja ter
- 3) skladen razvoj podeželja.

Razvoj slovenskega podeželja z vidika skupne kmetijske politike 2023–2027

V luči nenehnega prilagajanja izzivom so splošni cilji razdeljeni v devet specifičnih ciljev in povezani s horizontalnim ciljem in razširjanjem znanja, dodaten poudarek je tudi na inovacijah in digitalizaciji v kmetijstvu in na podeželskih območjih, kot to prikazuje tabela.

Za doseganje ciljev je razpoložljivih skoraj 1,8 milijarde evrov

Spodbujanje pametnega, konkurenčnega, odpornega in raznoliškega kmetijskega sektorja, ki zagotavlja dolgoročno prehransko varnost	Podpora in krepitev varstva okolja, vključno z biotsko raznovrstnostjo, in podnebnih ukrepov ter prispevanje k doseganju okoljskih in podnebnih ciljev Unije, vključno z njenimi zavezami iz Pariškega sporazuma	Krepitev socialno-ekonomskega tkiva podeželja
(1) Podpora vzdržnim dohodkom kmetij in odpornosti kmetijskega sektorja po vsej Uniji, da se poveča dolgoročna prehranska varnost in kmetijska raznolikost ter zagotovi gospodarska trajnostnost kmetijske proizvodnje v Uniji	(4) Prispevanje k blaženju podnebnih sprememb in prilagajanju nanje, vključno z zmanjšanjem emisij toplogrednih plinov in povečanjem sekvenciranja ogljika, ter spodbujanje trajnostne energije	(7) Privabljanje in zadrževanje mladih kmetov in drugih novih kmetov v tem poklicu ter spodbujanje trajnostnega razvoja podjetij na podeželju
(2) Krepitev tržne usmerjenosti in povečanje tako kratko- kot dolgoročne konkurenčnosti kmetij, tudi z večjim poudarkom na raziskavah, tehnologiji in digitalizaciji	(5) Spodbujanje trajnostnega razvoja in učinkovitega upravljanja naravnih virov, kot so voda, tla in zrak, vključno z zmanjšanjem odvisnosti od kemikalij	(8) Spodbujanje zaposlovanja, rasti, enakosti spolov, vključno s participacijo žensk v kmetovanju, socialne vključenosti in lokalnega razvoja na podeželju, vključno s krožnim biogospodarstvom in trajnostnim gozdarstvom
(3) Izboljšanje položaja kmetov v vrednostni verigi	(6) Prispevanje k zaustavitvi in obratu trenda izgube biotske raznovrstnosti, krepitev ekosistemskih storitev ter ohranjanje habitatov in krajine	9) Izboljšanje odziva kmetijstva Unije na zahteve družbe glede hrane in zdravja, vključno z visokokakovostno, varno in hranljivo hrano, pridelano na trajnostni način, zmanjšanje živalskih odpadkov ter izboljšanje dobrobiti živali in zatiranje protimikrobne odpornosti
Horizontalni cilj Modernizacija kmetijstva in podeželja s spodbujanjem in razširjanjem znanja, inovacij in digitalizacije		

Podeželje in odpornost skozi prizmo ruralne kriminologije

Ruralna kriminologija – podeželje ima svoje značilnosti.

Po pregledu ciljev skupne kmetijske politike lahko rečemo, da je nedvomno usmerjena v trajnostni razvoj in odpornost slovenskega kmetijstva, pri čemer pa se z vidika ruralne kriminologije poraja dvom o pravičnem prehodu in spoštovanju načel zelenega dogovora.

Že ključni cilj politike – dvig kakovosti življenja in krepitev gospodarske aktivnosti na podeželju – poraja dvom o spoštovanju načel trajnostnosti, saj dvig kakovosti velikokrat vključuje moderne inovacije, ki niso vedno okolju prijazne (npr. sodobni traktorji z vso opremo in neverjetno veliko porabo goriva).

Podeželje in odpornost skozi prizmo ruralne kriminologije

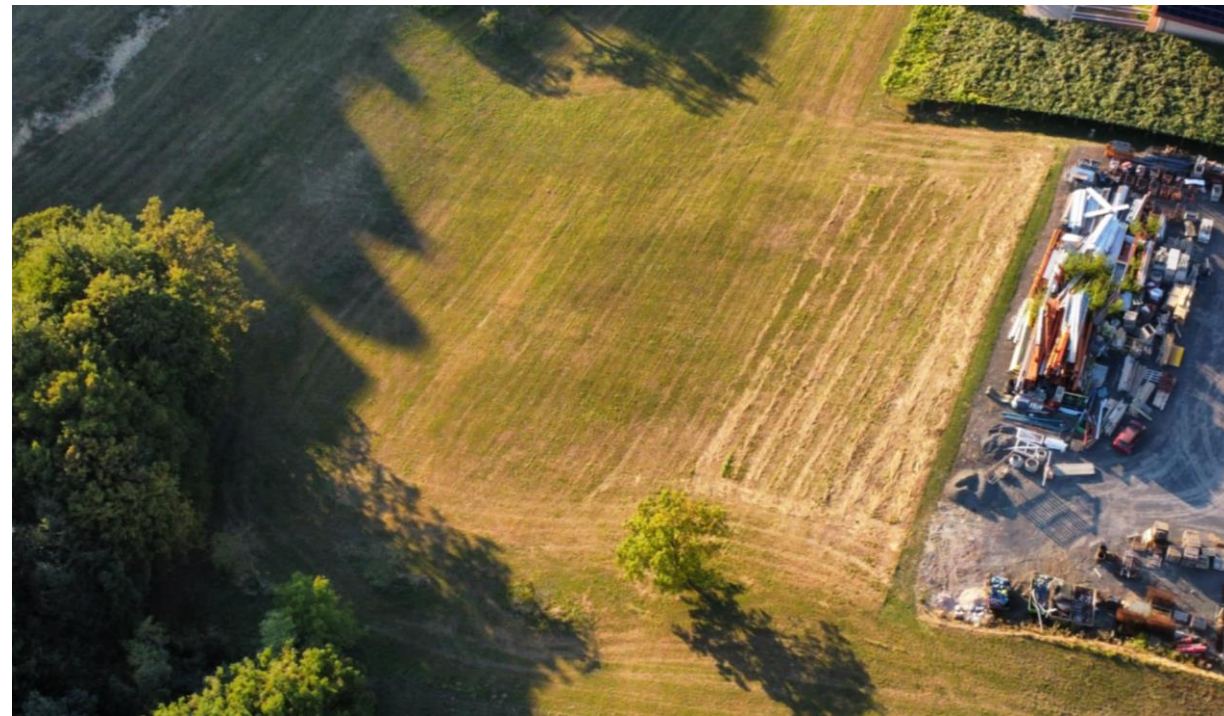
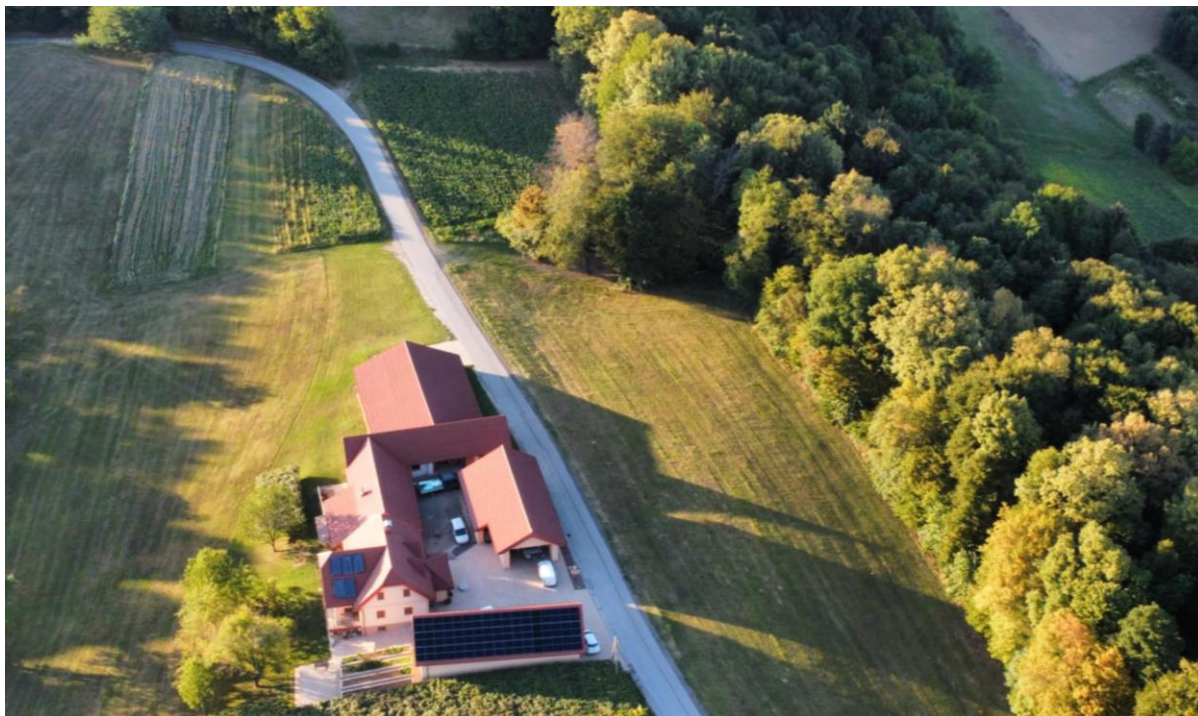
Že prvi (Pospeševanje konkurenčnosti kmetijstva, živilstva in gozdarstva) in drugi (Skrb za okolje in prilagajanje na podnebne spremembe) sklop skupne kmetijske politike 2023–2027 si lahko nasprotujeta, saj konkurenčnost panoge velikokrat ni mogoča brez modernizacije in inovacij, ki pa pogosto lahko same povzročajo izpuste in druge oblike ogrožanja okolja ali dodatno vplivajo na podnebne spremembe.

Tudi tretji sklop (Uravnotežen razvoj podeželskih območij) poraja pomisleke, saj je uravnotežen razvoj podeželja ponekod težko doseči.

Podeželje in odpornost skozi prizmo ruralne kriminologije

Če pri tretjem sklopu natančneje pogledamo celotno finančno težo ukrepov, se ob tako velikem finančnem vložku, zrahljanih merilih delitve sredstev in nejasno določenih kriterijev nadzora, ki se na podeželju še dodatno 'porazgubijo', kaže možnost porasta različnih oblik ruralne kriminalitete, kot so:

- 1) goljufije pri poročanju kmetov glede porabe evropskih sredstev in glede uveljavljanja posameznih finančnih ugodnosti, kot so subvencije, povračila škode ipd.;
- 2) porast nezakonitega odlaganja odpadkov v naravno okolje, kjer manjša podjetja nezakonito odlagajo ali zakopavajo odpadke, nadzor inšpekcijskih služb pa je neučinkovit (podeželje nudi ogromno odročnih in skritih lokacij, še posebej na območjih odseljevanja) ter tveganje za infiltracijo organiziranih kriminalnih združb zaradi možnosti večjega zaslužka;
- 3) nevarnost prekomerne uporabe umetnih gnojil in škropiv z namenom povečanja pridelka ali dobave fitofarmaceutskih sredstev na črnem trgu (ker so dovoljeni neučinkoviti – primer strune) in
- 4) uporaba sodobne strojne mehanizacije in traktorjev, ki je videti vedno bolj nevarna in okolju škodljiva kot pa prijazna (npr. manjše ceste na podeželju so postale premajhne, da bi se na njej lahko normalno srečala novi moderni traktor in klasični avtomobil, eden se mora umakniti).

Primer iz prakse

Podeželje in odpornost skozi prizmo ruralne kriminologije

Ostal je še četrti sklop (Prenos znanja in inovacij). Pisati in govoriti o trajnostni potrošnji, ki zasleduje večkratno porabo blaga in storitev ter tako zadovoljuje osnovne potrebe in prinaša boljšo kakovost življenja potrošnikom, zmanjšuje porabo naravnih virov in zmanjšuje emisije odpadkov ter drugih onesnaževal v okolje, zveni neverjetno lepo. *Kako zelo pogosto pa je to dejansko udejanjeno v praksi, postane drugo vprašanje* (primer iz prakse).

Na potrebo temeljitega razmisleka o tako zelo pozitivnem učinku skupne kmetijske politike 2023–2027 kažeta tudi dve dejstvi; to je izgleda neustavljivo vojno divjanje na različnih koncih sveta ter predlog prihodnjega evropskega proračuna, ki za obdobje 2028–2034 predvideva 293 milijard evrov, kar 30 % manj finančnih sredstev za kmetijstvo kot sedaj. Sredstva za kohezijo in varstvo okolja bodo zmanjšana zaradi potrebe krepitve odpornosti Evropske unije, predvsem gospodarstva.

Zaključek

In tako se vrtimo v krogu, iz enega sektorja v drugega. Podeželje pa ostaja in hrani zgodbe, ki jih pišejo ljudje. Podeželje je vedno bilo in vedno bo odporno oz. prilagodljivo na vsa dogajanja. Zadnji dokaz za to je epidemija covid-19, ko se omejitve na podeželju niso spoštovale tako striktno kot v mestih.

Zato je pričujoči prispevek zgolj razmišljanje in pogled nekoga, ki je dolga leta bil del podeželja, ki se sem še vedno redno vrača, zato ve in razume, nikakor pa se z (nezakonitimi) dejanji ne strinja.

Odklopna naprava v domači polnilnici za e-avto pa je že tema za naslednjo konferenco in kritični kriminološki diskurz o zelenem prehodu...

Hvala za pozornost.

MARIBOR, 25. 11. 2025